

v origináli a v preklade. Všimnem si tretí prípad: Quicunque sibi preces aliunde escribit, non eis utatur, nisi prius cum instructionibus conculerit (127). (Ktokoľvek narazí niekde na modlitby, nech ich nepoužíva, ak si ich predtým neoveril.) Správne: Ktokoľvek si modlitby odinakiaľ odpísal, nech ich nepoužíva prv, než by sa poradil s poučeniami. – „Conculerit“, zrejme „lapsus typis scripti“ (chyba tlače, tzv. tlačiarsky škriatok, trpaslík, piadimužik, čo škodoradostne vymenil slovo „consulerit“ za „conculerit“).

„Finis coronat opus.“ (Koniec korunuje dielo.) V prípade publikácie táto sentencia neplatí. Na konci je len Príloha (F. Bacon, D. G. Morhof, J. F. Reimmann, Ch. A. Heumann, Výberový slovník prekladateľských riešení latinskej terminológie, Edičná poznámka). Koruna diela sa nachádza v podobe prípevkov pred „finišom“.

Prolog mojich meditatívnych úvah bol trochu dlhší, ale ich Epilóg bude oveľa kratší. V úvahách som veľa miesta venoval latinskému jazyku, kedysi živému, dnes nebohému. Príčina môjho kurizovania nebola len to, že pitvané diela boli napísané iba po latinsky, ale viedol ma k tomu aj môj dávny záujem o latinčinu ako globálny jazyk, rozvetvený do niekoľkých extrémnych konárov: od fajnovej elegantnej vybrúsenej cicerónovskej klasickej latinčiny až po stredovekú kulinárnu fajnsmeckú domácu a popínárnu, t. j. kuchynskú verejnú, vývarovňovú, slangovú a argotickú (románsku a gotickú). Pozriem, ako sa s latinčinou zaobchádzalo v prekladoch publikácie. Okrem prekladu celých textov v nej hrá veľkú úlohu pretlmočenie citátov z rozmanitých diel. Deje sa to trojakou formou: cituje sa originál, preklad originálu alebo originál paralelne s prekladom. Každý prekladateľ má na to svoj pohľad a neberie ohľad na susedovo šafarenie s citátmi, pričom prekladá presne alebo na rôznom stupni voľnejšie, ba až parafrázovite. To zapríčiňuje veľkú disharmóniu celého textového orchestra, teda parádny chaos celej citátovej galaxie – ako pred stvorením sveta. Problémy sú aj s prekladaním termínov, o čom

okrem iného svedčí Výberový slovník prekladateľských riešení latinskej terminológie, napr. historia civilis – civilná história (prečo nie svetská?), res publica litteraria – vzdelanecká a literárna obec (to je už parafráza, presne je: vzdelanecká obec). Pri prekladaní sa musí dodržiavať dobová poetika, v našom prípade baroková. Prísne na to treba dbať najmä pri tlmočení titulov diel, to značí: zachovávať metaforiku výrazu, neparafrázovať a nedopĺňať titulky vysvetľovacími pomocnými slovami (napr. dejiny kultúry a vzdelanosti).

„Summa summarum“ (čakumpak) publikácia znamená prínos k asanačným aktivitám „locorum atque atorum nostri temporis prae-teriti litterarii“ (bielych a čiernych miest našej literárnej minulosti). Vďaka nášmu sextetu ubudla ďalšia lokalita na slovenskej literárno-vednej mape neprebádaných miest. Na tej lokalite už nie sú „levy“, ako sa na stredovekých mapách označovali neprebádané miesta: „Hic sunt leones!“ (Tu sú levy!)

*Jozef Minárik*

Urbanová, Svatava: MEANDRY A METAMORFÓZY DĚTSKÉ LITERATURY. Olomouc : Votobia, 2003. 363 s.

Urbanová, Svatava; Málková, Iva: SOUŘADNICE MÍST. Ostrava : Tilia, 2003. 191 s.

Meandre a metamorfózy sú lexémy, ktoré v názve knižného súboru Svatavy Urbanovej naznačujú to, čo práca aj splní. Autorka sústredila svoj panoramatický a vo svojej podstate mozaikovitý pohľad na historický kontext českej a viacerými funkčnými odkazmi aj v slovenskej (D. Taragel) literatúre pre deti a mládež v 20. storočí. Záujem autorky o detskú literatúru nie je ohraničený, teda ani limitovaný možným vývinovým obdobím, pretože v jej záujme o detskú literatúru a o jej tvorcu dominuje problém a ním podmienený literárny druh, literárna estetika, kultúrna prax dobového literárneho života, ale nadovšetko si

práve v tejto panoráme musíme povšimnúť a oceniť ambíciu Urbanovej vytvárať pracovné „hniezda“ v literatúre pre mladého čitateľa tak, aby zodpovedal jej teoretickým a hodnotiacim zápisom o podstate javu, ktorý vytvorila svojou syntézou.

Meandre a metamorfózy sú „obrazné,“ rytmizované, zmyslovo explodujúce lexémy v tom momente, keď ich prenášame z abstrakcie zvuku do materiálu textu, či už autorského alebo literárnovedného, hoci – na to autorka dôrazne upozorňuje – vtedy už nevystačíme iba s termínmi a poznaním „tradičnej“ literárnej vedy. Urbanovej mapovanie literatúry v literatúre si a priori žiada, aby literárny vedec na svojom pracovnom horizonte rešpektoval nástroje medziliterárnej a medziodborovej „komunikácie,“ pretože sa vzťah medzi ním a artefaktom (tradícia, moderna, postmoderna: klasický fond, gýč, komercia atď.) zmenil, a tak prostredníctvom estetiky a poetiky autorského textu a vedeckého textu o jave umelecká literatúra ako o výpovedi sui generis už „nevypovedá“ len literárny vedec a len odborne zdatný interpretátor poetiky textu.

Urbanovej postoj k detskej literatúre 20. storočia sa „odohráva“ ako séria nekonvenčných otázok, podnetných ponúk, spochybňovanie tradičných „istôt,“ ale aj ako ňou navodené revidujúce vstupy do ustáleného systému vedy o detskej literatúre a ako prekračovanie hraníc tradičného ideového a estetického chápania aj prijímania, hodnotenia či recipovania umeleckého textu. O čom autorka „nepochybuje“ vo svojom doterajšom výskume v kritických a literárnohistorických sondách do konkrétnej autorskej dielne alebo vo svojom zázname „znakov“ historického „jadra“ literárneho javu (druh, žáner, poetika) alebo jeho parciálneho problému (téma, postava, narátor), to možno adresovať ako jej „istotu“ vyslanú zo zázemia osobitej autorskej dielne do vedenia a hodnotenia „dnešného“ (pluralitného, možno mediálneho) mladého čitateľa. A s týmto Urbanovej rozhodnutím – s predpokladaným postojom časti za celok – možno súhlasiť. Veď na takom otvorenom fronte okolo textu a jeho

procesov, ako si ho navodila Urbanová, sa na toľkých „šachovniciach“ so signom metód literárnej vedy odrazu nedá ťahať viacero figúrok. Už aj preto nie, lebo sa napokon „všetko“ v energii a intelektu autorky sústredilo na (konkrétny) text a jeho druhové či žánrové (a)rytmické vývinové premeny.

Urbanová kompozične rozdelila Meandry a metamorfózy detskej literatúry (2003) do častí, v ktorých predpokladá, že ich pomenovanie spätne navodí problém, ktorý sledovala sústredeným súborom jednotlivých (samostatne fungujúcich) príspevkov. Ide o *Východiská, Obrisy, Reflexe, Vazby a souvislosti*. Nateraz by bolo možné súhlasiť aj s tým, že ide o vo vnútri členité bloky v zmysle súborov zaujímavých náčrtov a pracovných poznámok o istom probléme (periodizácia, ideológia a estetika, poetika a estetika, exil a domáci literárny život, časopisy, autorská dielňa, synkretizmus a stratégia textu, (ne)estetika textu, deväťdesiate roky) ako o nekonvenčný literárny a autorský priestor pre umelecký text, ďalej o súvislosti medzi tradíciou a postmodernou a o mnohé ďalšie vývinové problémy, ktoré by mali podnietiť – predpokladáme – vznik autorských (nekonvenčných) dejín českej detskej literatúry.

Na viacerých miestach (historický kontext, kritický náčrt) svojho súboru sa Urbanová vracia k dvom termínom: k detskému aspektu (rieši ho v súlade s názorom J. Kopála) a k hre v najrozličnejších problémových prepojeniach a napojeniach. Vždy sa však jej zistenia i tvrdenia napájajú na problém recepcie (využíva poznatky o recepcii a čitateľovi v súlade s výskumom kostnickej školy, Jaussove postoje k vývinu v umení). I tým sa upravuje aj jej chápanie dejín národnej literatúry a dejín literatúry ako následok recepcnej zručnosti a tvorivosti subjektu (Urbanová, s. 153).

Autorkou deklarovaná sústredenosť na recepciu českého umeleckého textu pre českého čitateľa (cenné sú odbočenia do reálií slovenskej, poľskej a po nemecky napísanej tvorby zvlášť v časti, ktorá sa viaže k „faktografií“ deväťdesiatych rokov), zaráta – aj

keď nezvýraznene – predovšetkým kategóriu času ako demiurga dejov medzi textom a kultúrou (vedomím, hodnotou) dobovej spoločnosti v jej rozličných napojeniach a vyjadreniach. Vo svojej metóde výkladu či interpretátorstva a pri pohybe medzi literárnou históriou a literárnou kritikou svoj vzťah k času rieši Urbanová uvádzaním viacerých termínov, ktorými rozčleňuje javy i problémy, čo ju zaujali, a sú medzi nimi napríklad metóda, model, postup, aspekt, princíp, aktualizácia, termín „iniciačný“ príbeh, seriálovosť, otvorenosť textu, detský synkretizmus, tradícia, inovácia, variabilnosť, popri intertextualite a literárnej komunikácii.

Keďže Meandry a metamorfózy detské literatúry sú predovšetkým voľne sústredené, podnetné, nekonvenčne členené, ale takmer vždy panoramaticky vedené zábery do vývinu alebo stavu druhu, žánru, generácie, autorskej dielne, problému či dominantnej spoločensko-vednej a umenovednej premisy atď., nie raz sa čitateľovi javia aj ako variované bloky toho istého problému (periodizovanie, aspekt, model, hra a i.). Pred tým, kto sa dá inšpirovať myslením a dôvodením autorky, sa objaví ňou exponovaná metodická starosť, ako precizovať termíny, ktoré uviedla do literárnovednej práce ona, a upriamiť ich z ich doterajšej pomocnej a orientujúcej pragmatiky (voľných) verbálnych nástrojov do systému „novej“ (globalizujúcej) terminológie literárneho vedca v 21. storočí.

Urbanovej Meandry a metamorfózy detské literatúry sú potrebnou výzvou pre výskumníkov literatúry v literatúre. Azda aj preto, lebo si autorka kladie funkčnú otázku, ktorá sa viaže na model literatúry aj textu, a predsa má vo vede o detskej literatúre a pri jej recepcii až gnómičský význam: „Čeho si tedy v literatúre pro děti a mládež nejvíce všímá? Kterému uhlu pohledu dát přednost“ (Urbanová, s. 15). Svatava Urbanová predložila na sebou položené otázky svoj podnetný

i polemický výsledok z nedopovedaných, ale inšpiratívnych postojov, zistení a pracovných schém na riešenie viacerých jednotlivostí.

Ústav pro regionální studia na Ostravské univerzitě, s ktorým Urbanová spolupracuje, za posledné roky riešil viacero grantových úloh (slovník autorov regiónu, literárnovedná terminológia v regionalistike a literárnej vede a iné). Idea moderného prijímania, interpretovania a orientovania sa v materii regiónu zaujala Urbanovú aj v kolektívnej práci, ktorá vznikla ako súbor štúdií (Iva Málková) Souřadnice míst (2003).

Autorky štúdií v práci Souřadnice míst budujú svoje podložie z poznania a terminológie viacerých vrstiev, v ktorých sa prekrývajú, alebo dopĺňajú tézy z etnografie, etnológie, sociológie, historiografie, ale aj politológie, bibliografie atď. Autorky zvýrazňujú priestor a čas aj v neliterárnych súvislostiach tak, aby informácie z neliterárnej skutočnosti, ktorá „vytvorila“ prírodnú i urbanizovanú jedinečnosť konkrétneho regiónu, ktorému sa venujú. Na pozadí navrstvovanej neliterárnej informácie, poučenej na sociálnych vedách, sa autorky postupne sústreďujú na vývinové obdobie, na konkrétnu literárnu autorskú dielňu, postupne na látku či tému, čím sa práca mení (možno aj spresňuje a zužuje) na náčrt literárnych dejín konkrétneho regiónu, ale tak isto Souřadnice míst možno chápať ako rukoväť alebo otvorený súbor informácií nasmerovaných do koncentrovaného autorského či textového menného alebo vecného príručného slovníka. Myšlienka regiónu v aktuálne sa globalizujúcej Európe je opodstatnená a atraktívna, preto možno so záberom aj metódou autoriek súhlasiť. Kam je nasmerovaný nimi zamýšľaný výskum, teda do akého celku vyústi súbor sústredených a odlišných jednotlivostí v práci Souřadnice míst, to ukáže až budúcnosť ich kolektívneho alebo singulárneho literárnovedného záujmu.

Viera Žemberová